

اهمیت هنر در تبلیغ دینی

با تأکید بر نقش نماهنگ‌های چندرسانه‌ای

سید احمد موسوی تبار *
amoosavi@noornet.net

اشاره

بررسی نقش هنر در تبلیغ دین، در حقیقت، شناخت قابلیت‌های هنر و چگونگی به‌کارگیری آنها در تبلیغ دین می‌باشد. آنچه در این گفتار مد نظر است، صرف تعریف لغوی و اصطلاحی موضوع نمی‌باشد؛ چراکه مقالات بسیاری در این مقوله نوشته شده و نیازی به تکرار آنها نیست؛ بلکه بیشتر جنبه کاربردی موضوع، با مثال‌های واقعی و پیشنهادهای عملی، مورد توجه نگارنده است. هدف از این نوشتار، اولاً ترغیب مراکز علمی، فرهنگی و طلاب علوم دینی برای استفاده از این ابزار، و ثانیاً هشدار برای موحدان، به جهت استفاده گسترده ملحدان از این ابزار برای گمراه کردن اهل ایمان است که باید چاره‌اندیشی شود. پیش از پرداختن به اصل موضوع، ابتدا به‌اختصار به بررسی هنر و تبلیغ در جامعه دینی می‌پردازیم.

* کارشناس طراحی و گرافیک ارشد مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی

هنر

هنر، پدیده‌ای است که به شدت تعریف‌گریز بوده و نمی‌توان آن را در قالب عبارات محصور نمود. اگرچه تعاریف مختلفی درباره این اصطلاح ارائه شده، اما در یک نگاه کلی، می‌توان هنر را عبارت از خلق زیبایی دانست. (۱)

طبق برخی گفته‌ها، هنر مبتنی بر سه عنصر: «تخیل»، «زیبایی» و «خلاقیت» است. این عناصر دست به دست هم می‌دهند و پدیده‌ای را دل‌انگیز و زیبا می‌کنند. قوه تخیل، منشأ هنر است و عنصر دیگر، خلاقیت می‌باشد؛ یعنی یک اثر هنری، نباید کپی‌برداری از دیگری باشد. طبق این معیار، هنرمند واقعی، تنها خداست که خالق موجودات است؛ «اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ...»؛ (۲) خداوند، آفریننده هر چیزی است...».

خدای متعال، انسان را به گونه‌ای خلق کرده که می‌تواند هنرنمایی کند؛ خصوصیتی که از روح الهی‌اش سرچشمه می‌گیرد. بنابراین، هر اثر هنری که از آدمی صادر می‌شود، در واقع، برگرفته از خلقت الهی می‌باشد و ما آدمی را به دیده اغماض، «هنرمند» می‌نامیم.

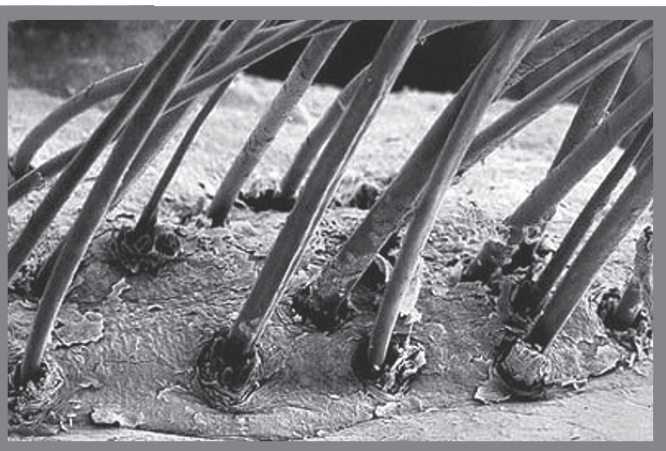
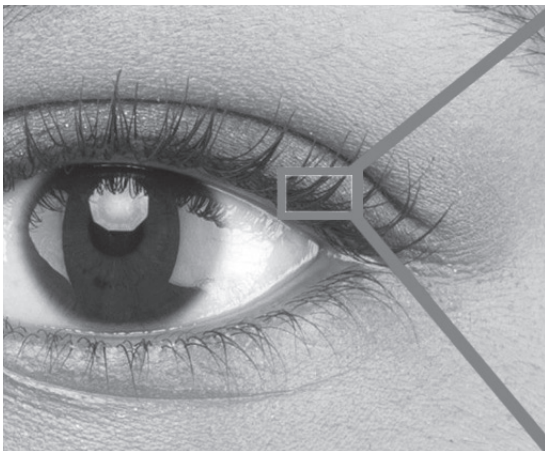
هنر، نیرویی است ارزشمند که می‌توان آن را به استخدام اهداف عالی انسانی و نشر معارف اسلامی درآورد؛ همچنان‌که مستکبران می‌توانند آن را در راه اهداف استکباری خود به کار گیرند. هنر اسلامی، آن است که تجلی معنویت و تعهد انسان باشد و در خدمت تعالی اندیشه و عمل انسان قرار بگیرد و موجب سستی و انحراف در فکر و عمل او نشود. هنری که تنها در خدمت غرایز پست مادی بوده و تنها خدمتگزار جنبه‌های دنیوی بشر و احیاناً در خدمت طاغوت‌ها و انسان‌های کفرپیشه باشد، هنری مبتذل و غیردینی محسوب می‌شود. هنر، آنگاه که به عالی‌ترین مراتب خویش برسد، تأثیر و کاربردی اعجاز‌گونه دارد.

نماهنگ یا «Video Clip»، یکی از پربیننده‌ترین پیام‌های رسانه‌ای کوتاه‌مدت است و به علت همراهی صوت و تصویر، از جذابیت بسیار بالایی برخوردار می‌باشد. نماهنگ‌ها در فرمت‌های مختلف، به راحتی با اپلیکیشن‌های مخصوص ساخته می‌شوند. در ساخت ویدئوکلیپ، هر قدر موضوع کلی باشد و با کیفیت خوب تولید شود، ماندگاری بیشتری خواهد داشت

قرآن، معجزه پیامبر خاتم(ص)، یکی از عالی‌ترین جلوه‌های هنری است که خداوند متعال آن را پدید آورده و به وسیله آن، بشر را چنان مجذوب خود کرده که منکران را به توهم سحر انداخته است و با اینکه هزار و چهارصد سال با صدای رسا، منکران خویش را به مبارزه خوانده، حتی یک نفر را یارای پاسخگویی نبوده است.

ملّغان دینی باید به این نکته توجه کنند که وظیفه تبلیغی آنها، صرفاً با گفتن احکام شرعی و خواندن و ترجمه حدیث و بیان خطابه ادا نمی‌شود و باید تا جایی که ممکن است، متناسب با استعداد خود، هنرمندانه از ابزارهای تبلیغی استفاده کنند.

رهبر معظم انقلاب درباره اهمیت و نقش هنر می‌فرماید: «ابزارهای هنری، بی‌شک، رساترین، بلیغ‌ترین و کاری‌ترین ابزار ابلاغ و تبلیغ پیام است (۳) ... بارها گفته‌ام که هر پیامی، هر دعوتی، هر

انقلابی، هر تمدنی و هر فرهنگی تا در قالب هنر ریخته نشود، شانس نفوذ و گسترش ندارد و ماندگار نخواهد بود و فرقی هم بین پیام‌های حق و باطل نیست. (۴)»

تبلیغ

تبلیغ، رساندن پیام با استفاده از ابزار مناسب و مؤثر می‌باشد. در جهان امروز، برای جذب انسان‌ها به افکار و عقاید مختلف، تبلیغات وسیعی صورت می‌گیرد و صاحبان مکاتب برآنند تا با استفاده از تبلیغ مناسب، مردم را پیرو خویش سازند و اندیشه‌های خود را بر آنان تحمیل کنند.

عصر ارتباطات، دوره‌ای است که همه ما را به‌ناچار با خود همسو کرده و ناگزیر از پذیرش آثار و توابع آن نموده است. تمام مکاتب و ادیان، فرصت را مغتنم شمرده و در بازار داغ ارتباطات، کالا یا به عبارت صحیح‌تر، مکتب و عقیده خود را عرضه می‌نمایند و با تبلیغاتی قوی و نیرومند، مشتریان را به سوی خود جذب می‌کنند. این روند، وظیفه مبلغ دین اسلام را بسی دشوارتر نموده و او را به انتخاب مناسب‌ترین راه توصیه می‌کند. از این‌رو، قالب‌های تبلیغی را می‌توان به سه دسته کلی تقسیم کرد:

۱. گفتاری، مثل: خطابه، قصه‌گویی و مداحی.

۲. نوشتاری، مانند: مقاله، نثر ادبی، شعر، قصه و رمان، طنز، فیلم‌نامه، نمایشنامه و کتاب.

۳. دیداری، مثل: نقاشی، عکس، فیلم، مجسمه، تئاتر، خط، گرافیک، کاشی‌کاری، ماکت‌سازی و کاریکاتور.

هر کدام از این قالب‌ها را می‌توان به‌تنهایی یا به صورت ترکیبی استفاده نمود. هر قالبی که جنبه هنری قوی‌تری داشته باشد و به فطرت الهی انسان نزدیک‌تر باشد، مؤثرتر، مانده‌گarter و انتشار آن

تصویرسازی

بعضی از قالب‌های هنر، ذوقی است و از دسترس عموم خارج است؛ ولی بعضی از قالب‌ها، اکتسابی است و می‌توان آنها را از طریق شاگردی در محضر استاد و یا ابزارهای نوین به دست آورد. از قالب‌هایی که تا حدودی قابل فراگیری می‌باشد، تصویرسازی و کلیپ است. این موضوع، به جهت استفاده گسترده در شبکه‌های اجتماعی و اینترنت، و نیز تخصص و تجربه چندین ساله اینجانب، در این مقاله مورد بررسی قرار می‌گیرد و آنچه بیشتر مورد توجه ماست، انتقال تجربیات مفید به خوانندگان محترم است.

به‌تازگی، رهبر معظم انقلاب به این موضوع تأکید کردند که اصل اولی در تبلیغ، فقه اکبر، یعنی اعتقادات است و اگر ایمان افراد جامع متزلزل شود، دیگر کسی به سراغ فقه اصغر، یعنی احکام شرعی نخواهد رفت. الآن در مراکز مختلف، بودجه‌های بسیاری از بیت‌المال در فروعات دینی هزینه می‌شود. بنابراین، شایسته است که بخشی از این بودجه، به پاسخگویی در برابر شبهات اعتقادی اختصاص یابد

وسیع‌تر خواهد بود؛ مثل سخنان حضرات معصومین (علیهم السلام)، به‌خصوص حضرت علی (علیه السلام) و یا اشعار حافظ و سعدی.

مزایای استفاده از قالب‌های هنری در تبلیغ دین

برخی از مهم‌ترین مزایای استفاده از قالب‌های هنری در تبلیغ دین، به این شرح است:

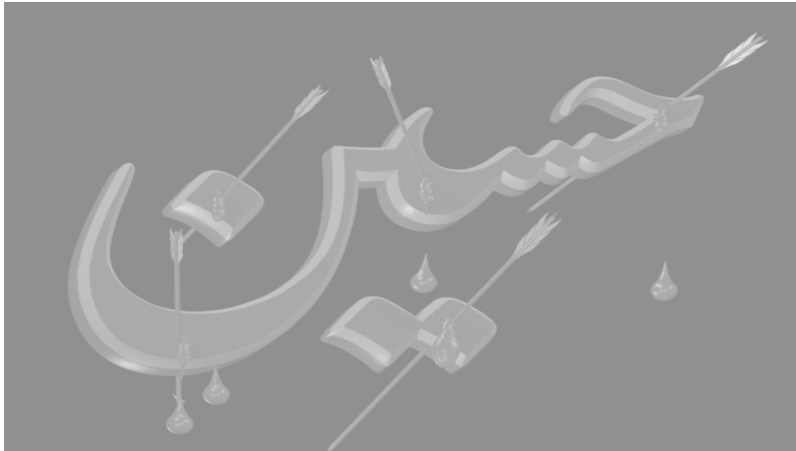
۱. تأثیرگذاری بیشتر؛

۲. ماندگاری؛

۳. سرعت انتقال؛

۴. عمومیت پیام‌گیرنده (زبان‌های مختلف و سطوح علمی مختلف)؛

۵. هزینه پایین انتقال پیام به مخاطبان.

بنابراین، با مثال‌های واقعی سعی می‌شود مزایای ذکرشده توضیح داده شود و در خاتمه نیز بعضی از موضوعاتی را که می‌توان در قالب نماهنگ و تصویر ارائه کرد، پیشنهاد خواهیم داد.

تصویرسازی را می‌توان یکی از مؤثرترین و کم‌هزینه‌ترین قالب‌های هنری نام برد. البته تصویرسازی دستی، تا حدود بسیاری ذوقی است و اگر هنرمندانه طراحی شود، شامل همه مزایای ذکرشده خواهد بود؛ به طور مثال، نگارگری عصر عاشورای آقای فرشچیان، نمونه بارز یک

ناچیزی دربرداشته، ولی به دلیل داشتن سوژه بدیع و منحصر به فرد، تا کنون میلیون‌ها نسخه از آن منتشر شده و پیام خود را به میلیون‌ها نفر رسانده است. هم‌اینک نیز جست‌وجوی تصویری گوگل، صدها هزار نسخه از آن را از وبگاه‌های مختلف گزارش می‌کند.

نماهنگ یا ویدئو کلیپ

نماهنگ یا «Video Clip» (۵)، یکی از پربیننده‌ترین پیام‌های رسانه‌ای کوتاه‌مدت است و به علت همراهی صوت و تصویر، از جذابیت بسیار بالایی برخوردار می‌باشد. نماهنگ‌ها در فرمت‌های مختلف، به راحتی با اپلیکیشن‌های مخصوص ساخته می‌شوند. در ساخت ویدئو کلیپ، هر قدر موضوع کلی باشد و با کیفیت خوب تولید شود، ماندگاری بیشتری خواهد داشت. همچنین، هر اندازه حجم آنها کمتر باشد، سرعت انتشارشان، بیشتر خواهد بود.

بعضی از نماهنگ‌ها به صورت تعاملی‌اند و به صورت یک نرم‌افزار منعطف عمل می‌کنند و با فرمت‌های مختلفی تولید می‌شوند و یکی از معروف‌ترین آنها، فرمت SWF است که با حجم کم و کیفیت بالا تولید می‌شود.

موضوعات پیشنهادی برای ساخت کلیپ

برای ساخت ویدئو کلیپ، موضوعات متنوعی وجود دارد که در ذیل به برخی از مهم‌ترین آنها اشاره می‌کنیم:

۱. براهین اثبات خدا و اصول دین؛

- تصویرسازی موفق است؛ ضمن اینکه موضوع طرح، به جهت همسوس بودن با فطرت و عقیده مخاطبان، موفقیت آن را دو چندان کرده است.
- نوع دیگری از تصویرسازی، ماشینی می‌باشد که با نرم‌افزارهای مختلف دو بعدی و سه بعدی طراحی می‌شود و تا حدود زیاد قابل یادگیری می‌باشد. البته باید توجه داشت که ذوق هنری طراح، در موفقیت طرح، بسیار مؤثر است؛ اما با تقویت جنبه‌های دیگر می‌توان این ضعف را برطرف کرد.
- تصویر متحرک اسم مبارک امام حسین (علیه السلام) که چند تیر (پیگان) به آن اصابت کرده و قطرات خون از آن می‌چکد، می‌تواند مثال خوبی برای این مطلب باشد. این کلیپ را بنده قبل از انتشار ویندوز، با برنامه 3ds4 for dos حدود ۲۷ سال پیش در مدت کمتر از ۲۰ ساعت برای یکی از مؤسسات فرهنگی طراحی کردم. این طرح، با اینکه از نظر هنری چندان رتبه‌ای ندارد و هزینه

۲. اعجاز علمی قرآن و کلام معصومین (علیهم السلام)؛

۳. قصه‌های قرآنی؛

۴. آموزش احکام شرعی؛

۵. زندگی‌نامه بزرگان؛

۶. انمیشن (پویانمایی) آیات قرآن کریم؛

۷. معاد و حالات انسان در برزخ؛

۸. موضوعات اخلاقی و معنوی؛

۹. پاسخ به شبهات منکران.

چند مثال در موضوع آیات قرآن

در اینجا مناسب است که به نمونه‌های چند در خصوص آیات قرآن اشاره کنیم که درخور ساخت نمائندگ هستند.

«إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَ لَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ؛ (۶) بی‌گمان، کسانی را که غیر از خدا می‌خوانید، قادر نیستند مگسی را بیافرینند؛ هرچند در این باره با هم متحد شوند.»

برای درک بهتر مفهوم آیه، می‌توان از تصاویر میکروسکوپی مگس استفاده کرد. گفتنی است که چشم مگس، مرکب است و هر چشم آن، از بیش از ۱۰۰۰۰ چشم کوچک تشکیل شده است. وقتی یک ده‌هزارم آن را بزرگ‌نمایی کنیم، خواهیم دید که خود آن نیز از ۱۰۰۰۰ چشم کوچک‌تر ساخته شده است. حالا یک ده‌هزارم دوم چه اجزایی دارد، برای انسان ناشناخته است و میکروسکوپ‌های

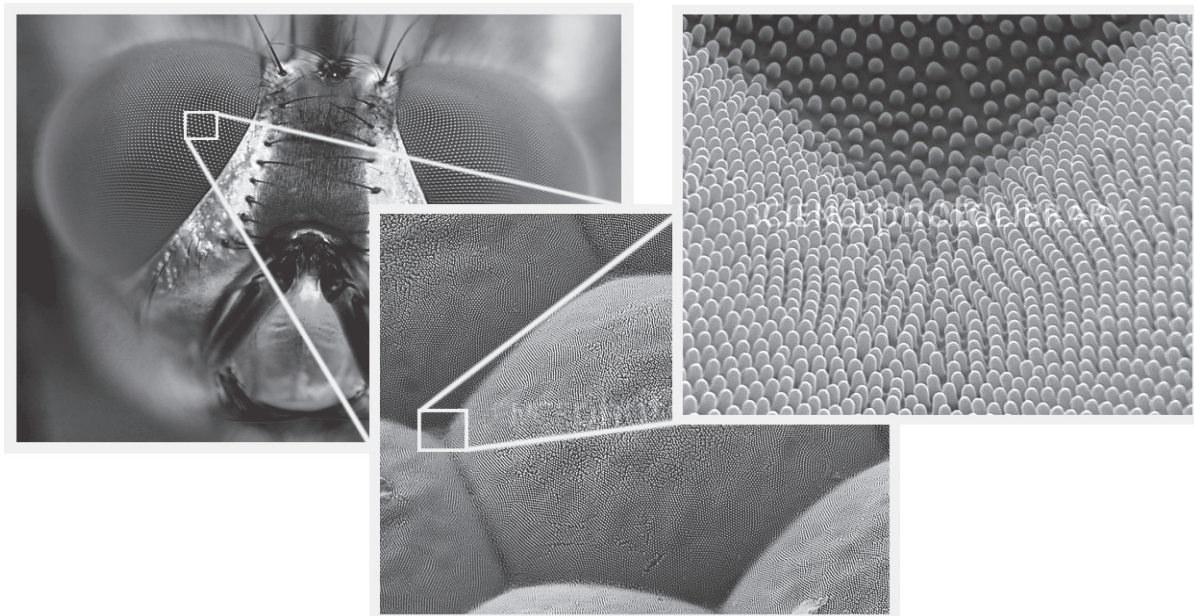
در یک جامعه دینی، مقوله هنر از مؤثرترین و بهترین ابزارها جهت ارائه حقایق و معارف دین به شمار می‌آید و هنر می‌تواند زبان گویای حقایق دینی باشد که در این میان، ساخت کلیپ‌های چندرسانه‌ای از نقش و تأثیر بسزایی برخوردار است

موجود، قدرت شناسایی آن را ندارند. بدیهی است که ساخت هر شیئی، فرع بر شناخت آن می‌باشد. البته این عدم شناخت واقعی، اختصاص به چشم و یا مگس ندارد؛ بلکه هر موجود مادی، تا حدودی قابل شناخت است و غیر خدای متعال، قادر به خلق و شناخت آنها نیست.

تصاویر استفاده‌شده می‌تواند تک‌فریم (اسلاید) و یا متحرک باشد. اگر طراح، دید دوربین را بازسازی کند و از فضای بیرون وارد چشم مگس شود و به انتهای دید میکروسکوپی برسد، جذاب‌تر و مؤثرتر خواهد بود.

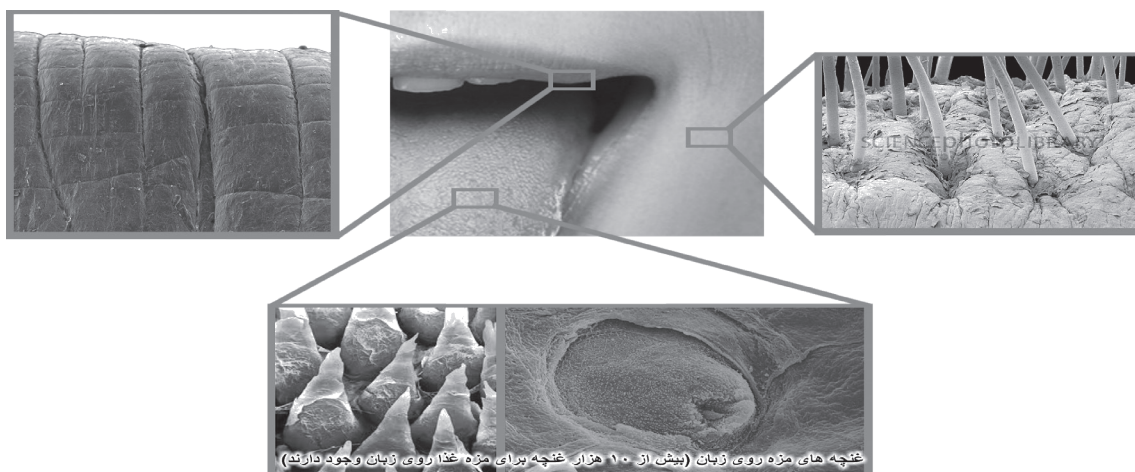
«إِنَّا كُلُّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ؛ (۷) به درستی که ما هر چیزی را به

اندازه آفریدیم.»

هیولاست و ما روزانه هزاران عدد از آنها را همراه غذا می‌خوریم و چشم ما آنها را نمی‌بیند. حال اگر انسان قادر بود موجودات ذره‌بینی را هم ببیند، هیچ‌گاه لب به غذا نمی‌زد و روابط بین افراد نیز به کلی مختل می‌شد و نظام زندگی دچار آشفتگی و فساد می‌گردید. البته عالم ماده، جزو پست‌ترین عوالم است و کلمه «دنیا» به معنای پست، به این حقیقت اشعار دارد و توانایی و حواس انسان، در این عالم محدود است؛ اما حواس آدمی، از جمله بینایی، در عالم برزخ بسیار تیزبین و قوی می‌شود؛ به طوری که در حد دید مولوکوی یا لطیف‌تر از آن می‌باشد. این مطلب در گزارش‌های تجربه‌کنندگان مرگ و بسیاری از مکاشفات صحیح، گزارش شده و شاهد صدق این گزارش‌ها نیز این آیه شریفه در سوره مبارکه «ق» می‌باشد که فرموده: «لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ» (۱۰) و تو از این روز در غفلت بودی و ما حجاب‌ها را از برابر چشمت برداشتیم که امروز، دیدگانت تیزبین است.»

- مفهوم این آیه، بسیار کلی است و شامل مخلوقات مادی و غیرمادی می‌شود. ده‌ها ویدئو کلیپ در توضیح این آیه قابل طراحی می‌باشد.
- بنده در اینجا فقط یکی از حواس پنج‌گانه را به طور مثال بیان می‌کنم؛ همه مخلوقات عالم، آیه و نشانه خداوند متعال هستند و یکی از این مخلوقات، حس بینایی ماست؛ «وَجَعَلْ لَكُمْ السَّمْعَ وَ الْأَبْصَارَ وَ الْأَفْئِدَةَ» (۸) و برای شما گوش و دیده و دل قرار داد.» قوه بینایی در عوالم مختلف، از جهت شدت و ضعف، یعنی تیزبینی و عدم آن و نیز نزدیک‌بینی و دوربینی، متفاوت است و بیننده حقیقی، نفس و روح انسان است و چشم فقط یک وسیله در عالم ماده می‌باشد؛ چنان‌که ما در خواب با وجود بسته‌شدن چشم، بعضی از حقایق را به‌وضوح می‌بینیم.
- دید ما در دنیا از جهت تیزبینی و دوربینی، به اندازه خاص قرار داده

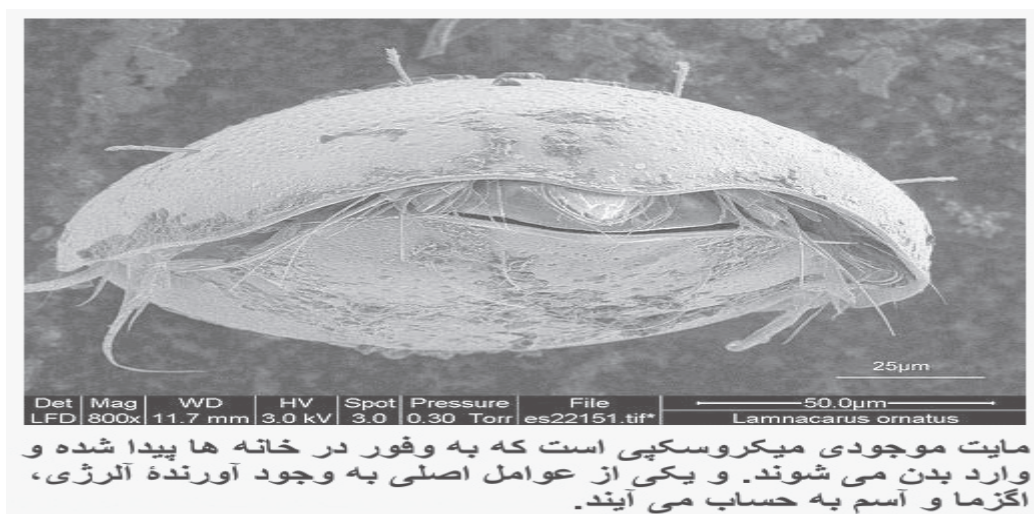
بنابراین، با استفاده از تصاویر مناسب، معانی آیات بهتر درک می‌شود. البته ده‌ها ویدئو کلیپ راجع به موضوع بینایی می‌توان ساخت؛ اما برای جلوگیری از اطاله کلام، به همین اندازه بسنده می‌شود.

با توجه به آنچه ذکر گردید، می‌توان گفت در یک جامعه دینی، مقوله هنر از مؤثرترین و بهترین ابزارها جهت ارائه حقایق و معارف دین به شمار می‌آید و هنر می‌تواند زبان گویای حقایق دین باشد که در این میان، ساخت کلیپ‌های چندرسانه‌ای از نقش و تأثیر بسزایی برخوردار است.

هشدار

اصل این نوشتار، به جهت تبیین این هشدار نگاشته شده که اگر آن را جدی نگیریم، علاوه بر خسارت جبران‌ناپذیر بر جوامع دینی، در مقابل حق تعالی نیز مسئول خواهیم بود. به‌تازگی، یک‌سری

- شده و مناسب عالم ماده است و اگر کمتر یا بیشتر از این اندازه بود، موجب بروز فساد و اختلال در زندگی انسان می‌شد. اساساً معنای نظام احسن نیز همین است؛ «الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ» (۹) همو که هر چیزی را در نیکوترین صورت آفرید.» بنابراین، مناسب عالم ماده، همین اندازه است و برای اثبات این مطلب، مثل آیه قبل می‌توان از تصاویر میکروسکوپی بهره جست.
- اگر دید انسان، دویست برابر دقیق‌تر از این بود، هیچ مرد یا زنی به همدیگر رغبت پیدا نمی‌کرد و هیچ مادری، به پرورش نوزادش رغبت نشان نمی‌داد و دوستی و رابطه انسان‌ها مختل می‌شد و صدها مفسده دیگر نیز به وجود می‌آمد. تصاویر میکروسکوپی پوست و موی انسان، گواه این مطلب است.
- در اطراف ما میلیون‌ها موجود میکروسکوپی وجود دارد که بیشتر شبیه

شود، علاوه بر مسئولیت در مقابل حق تعالی، بیم آن می‌رود که خدای ناکرده بی‌ایمانی و دنیازدگی، دامن‌گیر فرزندان ما نیز بشود. به‌تازگی، رهبر معظم انقلاب به این موضوع تأکید کردند که اصل اولی در تبلیغ، فقه اکبر، یعنی اعتقادات است و اگر ایمان افراد جامع متزلزل شود، دیگر کسی به سراغ فقه اصغر، یعنی احکام شرعی نخواهد رفت. الآن در مراکز مختلف، بودجه‌های بسیاری از بیت‌المال در فروع دینی هزینه می‌شود. بنابراین، شایسته است که بخشی از این بودجه، به پاسخگویی در برابر شبهات اعتقادی اختصاص یابد. گفتنی است که نگارنده در این باره آماده هرگونه همکاری با مراکز و مؤسسات دینی و فرهنگی می‌باشد.

پی‌نوشت‌ها:

۱. ر.ک: پایگاه ویکی‌پدیا، ذیل واژه «هنر».
۲. زمر، آیه ۶۲.
۳. سخنرانی رهبر معظم انقلاب در مراسم «سالگرد تأسیس سازمان تبلیغات»، ۱۳۶۶/۴/۱.
۴. سخنان رهبر معظم انقلاب در گفت‌وگو با اعضای سومین کنگره شعر و ادب دانشجویان سراسر کشور - جهاد دانشگاهی، ۱۳۶۵/۹/۲۷.
۵. امامی، کریم، ۱۳۸۸. فرهنگ معاصر کیمیا. تهران: فرهنگ معاصر، چهارم، ذیل واژه «نماهنگ».
۶. حج، آیه ۲۲.
۷. قمر، آیه ۴۹.
۸. ملک، آیه ۲۳.
۹. سجده، آیه ۳۲.
۱۰. ق، آیه ۲۲. ■

- ویدئوکلیپ‌های ملحدانه از طرف بعضی افراد دین‌ستیز، در اینترنت و شبکه‌های اجتماعی منتشر شده که ایمان و اعتقاد مردم را هدف قرار داده است. اینان کوچک‌ترین شبهه‌های موجود در کتاب‌ها را با استفاده از هنر طنز، به صورت نماهنگ تولید کرده‌اند که تعداد آنها به بیش از ۲۷۰ مورد رسیده است.
- با اینکه همه این نماهنگ‌ها، در واقع نوعی مغالطه است؛ اما به دلیل اطلاعات سطحی افراد جامعه از معارف اسلامی، بعضی از افراد، به‌ویژه جوانان، در معرض آسیب و تزلزل اعتقادی قرار گرفته‌اند. بنابراین، بر همه موحدان و مراکز فرهنگی و اسلامی لازم است که جواب این شبهات را با زبان خود آنها، یعنی ساخت نماهنگ‌های هنری و علمی بدهند؛ به‌خصوص مراکزی که بودجه فرهنگی دریافت می‌کنند. چنانچه از این امر مهم غفلت

به‌تازگی، یک‌سری ویدئوکلیپ‌های ملحدانه از طرف بعضی افراد دین‌ستیز، در اینترنت و شبکه‌های اجتماعی منتشر شده که ایمان و اعتقاد مردم را هدف قرار داده است. اینان کوچک‌ترین شبهه‌های موجود در کتاب‌ها را با استفاده از هنر طنز، به صورت نماهنگ تولید کرده‌اند که تعداد آنها به بیش از ۲۷۰ مورد رسیده است